

Västmanlands läns museum
Kulturmiljö Rapport B
2013:B34

Heliga Trefaldighetskyrkan i Arboga

Målning av skeppstak och tjärstrykning av torntak

Antikvarisk medverkan

Sturestaden 3:11
Arboga stadsförsamling
Västmanlands län

Fredrik Ehltón

Heliga Trefaldighetskyrkan i Arboga
Målning av skeppstak och tjärstrykning av torntak

Antikvarisk medverkan

Sturestaden 3:11
Arboga stadsförsamling
Västmanland län

Länsmuseets dnr: VLM130017

Fredrik Ehlton

Utgivning och distribution:
Västmanlands läns museum
Karlgatan 2, 722 14 Västerås
Tel 021-39 32 22
E-post: lansmuseet@ltv.se
Hemsida: www.vastmanlandslansmuseum.se

© Västmanlands läns museum 2014

Omslagsfoto: Trefaldighetskyrkan i Arboga efter genomförda åtgärder

Foto: Där inget annat anges är fotografier tagna av Fredrik Ehltón, Västmanlands läns museum.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01172.

ISSN 1651-7342
ISBN 978-91-86511-92-0

Inledning

Arbogabygdens församling beviljades, i november 2010, tillstånd till att måla om kyrkans skeppstak och tjärstryka torntaket genom Länsstyrelsen i Västmanlands läns beslut med dnr 433-4826-10.

Västmanlands läns museum fick uppdraget som antikvarisk expert i ärendet. Antikvarisk medverkan har utförts av byggnadsantikvarie Fredrik Ehlton, som även sammanställt denna rapport. Arbetena genomfördes under sommaren 2013.

Karta över centrala Arboga stad och Heliga Trefaldighetskyrkan. Kyrkan är inringad med röd ring. Utdrag ur digitala fastighetskartan från 2004.

Historik och beskrivning

Heliga Trefaldighetskyrkan uppfördes under 1300-talet som en klosterkyrka för Franciskanerorden.¹ I och med reformationen övergick kyrkan till att fungera som församlingskyrka för Arboga stad. Kyrkan uppfördes med en rektangulär grundplan med två skepp. Tornet uppfördes under 1600-talets första del. Kyrkan genomgick även andra stora förändringar under 1600-talet och man kan påstå att den till stora delar fick sin nuvarande utformning under detta århundrade. Vid 1500-talets slut beskrevs kyrkan vara i dåligt skick, mycket på grund av den dåliga grundläggningen på lera. Sprickbildningar och sättningar har därför varit ett återkommande problem. 1629 beskrevs valven som rämnade och man reparerade dessa samt försåg kyrkan med dess stödjande strävpelare. I samma skede förlängdes det norra sidoskeppet österut för att ge plats åt den nuvarande sakristian. Vid 1600-talets mitt höjde man även den norra muren och slog nya högre valv över sidoskeppet för att ge plats åt en läktare. 1661 – 62 var sprickbildningen i korpartiet så allvarliga att man tvingades riva dessa väggar och återuppföra dem på ny grund och med nya fönster. Långhusets fönster förstörades under 1700-talet.

I slutet av 1800-talet genomgick kyrkan en större restaurering då man till exempel plockade fram överkalkade målningar daterade till 1400-talet.

1955 genomfördes en stor yttre renovering av kyrkan. All befintlig puts på ytterväggarna knackades ned och putsades därefter om med kalkbruk. Avfärgningen skedde med en KC.

1969-70 fick kyrkan en ny tillbyggnad i nordväst.

Skeppstaket var länge täckt med spån likadant som på kyrkans torn. På 1800-talet ersattes spånet mot falsad plåt. Plåttaket lades om på 1960-talet. 1995 planerades en omålning av det relativt nya plåttaket. Vid besiktningar innan målningen upptäcktes kraftiga rötskador på takstolar och undertak. Hela plåttaket låg löst då infästningarna släppt från underlaget. Det beslutades då att taket skulle läggas om. Diskussioner hölls om möjligheten att åter täcka taket med spån. Då detta ansågs vara för kostsamt valdes istället falsad galvaniserad och kromaterad plåt. Plåtarna från det befintliga taket ansågs inte gå att återanvända. Takomläggningen skedde 1997.²

Kyrkan är uppförd i öst-västlig riktning och i väster reser sig vitt slätputsat torn med en spetsig spira och fyra fialer. Tornspiran och fialerna är täckta med spån och i spirans bas sitter en klocktavla. Österut från tornet sträcker sig långhuset som också är vitt och slätputsat. Strävpelare finns i rader längsmed fasaden, dessa är utformade som pilastrar med enkla kapital som täcks av svart falsad plåt. Långhusets skeppstak är lagt med falsad plåt med förskjutna ståndfalsar. Taket är målat svart.

¹ Ahlberg s. 14 ff

² Slutrapport om utförda takarbeten, Västmanlands läns museums arkiv. Daterad 1997-12-08. 95:245-316.

Byggnadsvårdsåtgärder

Som underlag för åtgärderna fann ramsbeskrivningar (förfrågningshandling 2013-01-29 och 2013-01-30), dessa gav anvisningar om vilka förutsättningar som gällde vid målningen och tjärstrykningen.

Målning av skeppstaket

Takets färg hade släppt på stora delar och en ommålning var aktuell. Samtliga plåtytor skulle målas innefattande skeppstak, skyddstak över strävpelare, solbänkar samt övriga målade plåtdetaljer.

I Länsstyrelsens beslut framgick att taket endast fick målas med linoljebaserad färg. Man valde att använda Wibo Färg AB:s system för plåttak enligt följande:

- Rengöring skedde genom vattenblästring
- Ytrost skrapades och ströks tunt med Jupex 45 (Kinesisk Träolja)
- 2 strykningar med Wibo Rostskyddsfärg
- Slutstrykning skedde med Wiboline Gammeldags Linoljefärg

Plåttaket innan ommålning, färgflagor. Vlm_kmvFE-3099

Färg flagade även på plåt som täckte strävpelare och solbänkar. Vlm_kmvFE-3102

Plåttaket efter målning. Vlm_kmvFE-3469

Plåttaket efter målning. Vlm_kmvFE-3476

Även utstickande plåtdetaljer målades. Vlm_kmvFE- 3488

Skyddsplåt över strävpelare, nymålad. Vlm_kmvFE-3490

Tjärstrykning av tornspira

Spåntäckningen av spiran hade inga större skador, men den var i stort behov av tjärstrykning. Samtliga spånbeklädda ytor skulle tjäras, både torntaket och de mindre fialerna samt ljudluckorna. De befintliga spånen skulle kontrolleras. Lösa spån skulle spikas fast och rötskadade spån skulle ersättas med nya likt befintliga.

Tjärstrykningen skulle genomföras enligt följande:

- Rengöring genom borstning
- Tjärstrykning med pensel (2 gånger) och Dalbränd tjära
- Tjäran skulle hållas uppvärmd till 60°C vid strykningen.
- Som ersättningsspån användes spjälkade furuspån

Tornspirans nedre del med klocktavlan, innan tjärstrykning. Vlm_kmvFE-3101

Tornspiran innan tjärstrykning. Vlm_kmvFE-3105

Tornspiran under arbete med tjärstrykningen. Hantverkarna använde linor för att komma åt tornspirans alla delar. Vlm_kmvFE-3110.

Tornspirans och fialerna efter tjärstrykning. Vlm_kmvFE-3481

Tornspiran efter tjärstrykning. Vlm_kmvFE-3485

*Heliga Trefaldighetskyrkan i Arboga efter genomförd målning av skeppstaket samt tjärstrykning av tornspiran.
Vlm_kmvFE-3480.*

Resultat

Ommålningen av skeppstaket och tjärstrykningen av tornspiran har skett enligt Länsstyrelsen beslut och godkänns utifrån antikvarisk synvinkel.

Litteratur och källor

Litteratur

Ahlberg H, Björklund S: *Västmanlands kyrkor i ord och bild*, Staffan Björklund förlag 2000.

Västmanlands läns museum arkiv

Heliga trefaldighetskyrka, Arboga kommun.
Slutrapport om utförda takarbeten, dnr 95:245-316.

Administrativa uppgifter

<i>Västmanlands läns museums dnr:</i>	VLM130017
<i>VO Kulturmiljö; projektnr:</i>	3-13-102
<i>Länsstyrelsen dnr:</i>	433-4826-10
<i>Fastighetsbeteckning:</i>	Sturestaden 3:11
<i>Landskap:</i>	Västmanland
<i>Län:</i>	Västmanland
<i>Socken:</i>	Arboga stadsförsamling
<i>Kommun:</i>	Arboga
<i>Ägare-beställare:</i>	Arbogabygdens församling Box 155 732 23
<i>Projektledare:</i>	Bygg & fastighetskonsult Lars-Åke Augustsson AB Klockarvägen 19 635 31 Kvicksund
<i>Entreprenör:</i>	Målning av Skeppstak: Sandå Sverige AB Bernth Ramsten Tallmätargatan 2 721 34 Västerås Tjärstrykning av torntak: Kyrktak bygg & konsult AB Robert Eriksson Torsgatan 13A 603 63 Norrköping
<i>Antikvarisk medverkan:</i>	Västmanlands läns museum Antikvarisk expert Fredrik Ehlton Karlskatan 2 722 14 VÄSTERÅS Tele: 021-39 32 22

– en del av Landstinget Västmanland

Västmanlands läns museum, Karlsgatan 2, 722 14 VÄSTERÅS
Tele: 021-39 32 22 · E-post: lansmuseet@ltv.se
Hemsida: www.vastmanlandslansmuseum.se

ISSN 1651-7342
ISBN 978-91-86511-92-0